

TERSİNE DÖNEN BİR EVLİLİK MODELİ OLARAK SAKARYA'DA DAMAT ALMA GELENEĞİ VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Groom-Getting Tradition in Sakarya as a Reverse of the Marriage Model and Its Psychological Effects

Yılmaz IRMAK*
Ertuğrul TAŞ**

ÖZ

Türkiye'den evlilik yoluyla Avrupa ülkelerine gelen damatların yaşantısındaki değişimde, "evliliğin tersine dönmesi" nin önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu konuyu kavramlaştırmak için Sakarya yöresinde tespit ettiğimiz, evlilik geleneğinin tersine işlediği, özellikle "Manav" olarak adlandırılan toplumlarda devam eden "damat alma geleneği" ni, halkbilimi ve psikoloji bilim dalları açısından inceledik. Bu çalışma bize, sosyal ve kültürel çevrede karşılıklı etkileşimle oluşan kişilik ve kimlik gelişiminin bu evlilik geleneğiyle nasıl değişime uğradığını anlama imkânı vermiştir. Bir nevi "ıçğüvey" evlilik olarak görülebilecek bu evlilik çeşidini "ıçğüvey" evlilikten ayıran nokta; bu evliliğin bir törenle, düğünle yapılması, ritüellerin tersine işlenmesi, tüm faaliyetlerin "kız evi"nde gerçekleşmesi ve aynı zamanda düğün masraflarının da "kız evi" tarafından karşılanmasıdır. Temel olarak "ocağın devamı" ve "soyun sürmesini" hedefleyen bu evlilik türünde damat, tamamen bir "obje"ye dönüşüyor ve kişilik olarak silikleşiyor. Bu evlilikten doğan çocuklar da kızın ailesine ait sayılıyor. Damat, kız evine taze kan ve işgücü sağlıyor. Mirasın asla damada geçmemesi, damadın kuşaklar arasında mal aktarımını sağlayan bir işlev üstlendiğini gösteriyor. Evlilikte gelinin yaşaması gereken kopuş duygusunu damat yaşıyor. Bazen geri dönülmesi zor olan bu süreç, kişilerde bazı psikolojik sorunlar yaratıyor.

Anahtar Kelimeler

Evliliğin Tersine Dönmesi, Damat Alma Geleneği, Düğün Adetleri, İşlevsel Kimlik Damat, Psikolojik Etkiler.

ABSTRACT

We consider that "reverse of marriage" which experience in the life of the groom, whom come to European countries in which the bride live from Turkey by marriage, is important. In order to conceptualizing these phenomena, we have scrutinized "groom-taking tradition" which we have discovered in "Manav" societies located in Sakarya region by using the means of psychology and folklore. This field study facilitates us to grasp the change of personality and identity progression which are constructed in a reciprocally determined by society and culture by this marriage. What differentiate this kind of marriage from a well-known form of marriage in which son-in-law lives in bride's house is this kind of marriage requires a ceremony. In this ceremony, the rite is reversed, everything takes places in bride's house and all expenses are offered by bride's family. This special sort of marriage aims "continuation of line" and "continuity of family" and objectifies the groom. In this marriage genre, the children are considered to belong to the bride's family. The groom functions new labor to the bride's family. The fact that the groom never get any-thing from the heritage stretchers that the groom functions as a mediator between the generations in bride's family. The groom feel the unbearable psychological pain in the marriage which is usually experienced by the bride.

Key Words

Reverse of the Marriage, Groom-Taking Tradition, Wedding Customs, Functional identification Groom, Psychological Effects.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi, yilmazirmak@mynet.com

** Psikolog, Araştırmacı, Louvain Katolik Üniversitesi, Psikoloji ve Eğitim bilimleri Fakültesi, CAPP-(Klinik Psikoloji, Antropoloji, Psikopatoloji ve Psikoterapi), Doktora Öğrencisi, Belçika, tas. e@skynet. be

Giriş

İnsanoğlunun yaşamının temel dönüm noktalarından biri olan evlilik; gerek kadın ve erkeğin yaşamını birleştirmesi, gerek aile ve akrabalık bağlarının kurulması açısından son derece önemli bir toplumsal olgudur. Anadolu'da birçok evlenme çeşidi vardır. Ancak bizim üzerinde durmak istediğimiz konu; “damat alma geleneği” olarak adlandırılan bir evlilik uygulamasının¹ damatlar ve damat alan aileler üzerinde oluşturduğu psikolojik etkilerdir.

Bu araştırmanın kuramsal çıkış noktasını; Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk ailelerinin kızlarını, Türkiye'den damat getirmek suretiyle evlendirmeleri ve bu tür evliliklerle damat olarak kadının yaşam alanına gelen erkeğin yaşatısında meydana gelen değişim ve psikolojik sorunlar oluşturmaktadır.

Belçika ve Avrupa'da yaşayan Türklerle ilgili “evlilikler, göç ve psikopatolojik sorunlar” üzerine yapılan klinik çalışmaları ve araştırmalar; Belçika'da yaşayan göçmen Türk toplumunda yapılan evliliklerin üçte ikisini Türkiye'den yapılan evlilikler oluşturmaktadır (Taş, 2008: 25-26). Evlilik yaşına erişen kadın ve erkeğin karşısına üç tür evlilik seçeneği çıkmaktadır:

1. Belçika'dan Türk kökenli bir eş seçme

2. Belçika'dan farklı uyruktan bir eş seçme

3. Türkiye'den bir eş seçme

Türkiye'den Belçika'ya gelen “damatların” psikolojik bakımından acı çektikleri gözlemlenmiştir. Bu acı bazılarında depresyon, kaygı bozukluğu, dissosiasyon, kimlik kargaşası gibi psikopatolojik boyutta sorunlara dönüşmektedir. Kendi ülkesinden koparak bir başka ülkeye yapılan evlilik göçü, o

ülkeye uyum süreci açısından göçmen hayatında önemli rol oynar (Baupet ve Moro, 2009: 49-57). Eşe, eşin ailesine ve Türk toplumuna uyum sürecinde yaşanan sorunlar, bazen maruz kalınan horlanma ve aşağılanmalar bu kişilerde rahatsızlık oluşturmaktadır. Evlilik göçüyle kadının yaşam alanına yerleşen erkek; dil, bilgi ve para bakımından eşine bağımlı kalmakta, bu durum da rol kargaşası yaşanmasına sebep olmaktadır (Taş, 2004: 256-258).

Göçmen Türk toplumunda Türkiye'den damat olarak gelen erkeğin, kadının evine veya yaşam alanına yerleşmesini ifade etmek için “evlilik yönünün tersine dönmesi”² kavramını geliştirdik. Bu kavrama bir model bulmak için araştırmalarımızı sürdürürken Sakarya'da sınırlı bir bölgede görülen ve “damat alma geleneği” olarak adlandırılan bir evlilik türüyle karşılaştık.³ Halkbilimi uygulamalarından yararlanarak bu geleneği “tersine dönen evlilik modeli” olarak adlandırdık. Ayrıca bölgede yıllardır uygulanan bu evlilik çeşidinin damadın yaşantısını psikolojik açıdan nasıl etkilediğini mercek altına alarak ulaştığımız sonuçlarını ortaya koymaya çalıştık.

Anadolu'da devam eden evlenme adetlerine göre; erkek tarafı kız ailesinden ister. Kız, erkek evine gelin olarak gider. Fakat tersine dönen evlenme çeşidinde, düğün gelenekleri kız evi merkezli uygulanmaktadır. Kız evi tarafından istenen erkek, kayınpederinin evine, yani kız evine “damat” olarak gitmektedir. Bir nevi “içgüvey” evlilik olarak görülebilecek bu gelenek; evliliğin bir düğünle yapılması ve düğün faaliyetlerinin tümünün kız evinde gerçekleşmesi bakımından “içgüvey” evlilikten ayrılmaktadır.

Anadolu'da var olan ve belki de kaybolmaya yüz tutmuş önemli bir

kültür mirası olarak görülebilecek “damat alma geleneği” nin folklorik açıdan kayıt altına alınarak sosyal ve kültürel işlevlerinin ortaya konulması son derece önem arz etmektedir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir konu da; yetişkin kimliğine geçiş sonrasında önemli bir unsur olan evlenme ve aile kurma olgusunun “evliliğin yönünün tersine dönmesi”yle damadın yaşantısında ve çevresindekiler üzerinde meydana getirdiği bir takım etkiler ve değişimlerdir.

İki farklı disiplin olan halkbilimi ve psikoloji bilim dalları açısından bu evlilik geleneğini araştırmak zor görünebilir. Moro, (2009:34-35) farklı bilim alanlarının ortak konu üzerinde çalışmalarını ve yine farklı bilim alanlarının birbirini tamamlamalarıyla ilgili olarak, sosyoloji ve psikolojiyi kullanmak suretiyle etnopsikanaliz kuramını geliştiren Devreux’yi örnek göstererek; herhangi bir brüt olgunun ne psikoloji ne de sosyoloji alanına ait olduğunu ve ancak bu iki bilim dalı tarafından açıklanmasıyla sosyolojik ya da psikolojik anlam kazandığını söyler. Diğer bir deyişle; toplum kurallarına bağlı olan bireyin psikolojik faaliyetlerinin açıklanması için halkbiliminin topladığı malzemenin psikologlar da yararlanabilirler. Özellikle halkbilimi ürünlerinin doğuşu ve şekil alışı aşamalarının açıklanması söz konusu olunca, halkbilimci psikoloji yöntemlerine ve düşüncelerine başvurur (Artun, 2008:22). Bu noktada elde ettiğimiz bilgi ve gözlemlerimizi disiplinlerarasılık ilkesinden hareketle bu iki bilim dalı çerçevesinde inceleyeceğiz.

Araştırma Metodları:

Araştırmamızda “serbest görüşme”, “hayat hikâyesi alma” (Michel, 1993:182-217) ve “yerinde gözlemlenme” (Beaud ve Weber, 1997:139-175)

metodları kullanılmıştır. Görüşmeyi belli bir çerçevede tutmak için hayat etaplarından oluşan bir görüşme kılavuzu hazırlanmıştır. Ayrıca kaynak kişilere açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

Araştırma Uygulamaları:

1. Alan Tespiti ve Veri Toplama: Bölgeye yaptığımız ilk ziyarette⁴ araştırma konusuyla ilgili köyün muhtarıyla görüşülerek, damadın⁵ (B)’nin hayat hikâyesi derlendi.

2. Dügün İzleme ve Veri Toplama: Kız evinde gerçekleşen düğün gelenekleri ve ritüelleri üç gün boyunca izlenip kamera çekimi ve fotoğraflarla kayıt altına alındı.⁶ Bu süre içinde üç damat⁷, iki kız ailesi ve bir damat eşi ile bire bir görüşme yapıldı. Bu görüşmeler sırasında damatlardan birisi ses kayıt cihazını kullanmamızı istemediği için görüşme not edildi.

3. Verilerin Analizi: Derlenen sözlü, yazılı ve görsel veriler yazıya aktarılarak kalitatif içerik analiz yöntemiyle incelendi ve bu verilerin sonuçları ortaya konuldu.

Tarihi Süreçte Türklere Evlilik Türleri ve İçgüveylik:

Her kültür, evlenme olgusunu ve düğünü kendi kural ve kalıplarına uydurarak gerçekleştirir. Bu biçimlendirmede; toplumun tarihsel gelişimi, yerleşim düzeni, ekonomik yapısı ve gelenekleri rol oynar (Tezcan, 2000:36). Türk toplumunun yapısına göz attığımızda erkek egemenliğine (patriarcal) dayalı bir yapılanma karşımıza çıkar. Bu yapılanma, evlilik sürecinde ve aile oluşumunda belirleyici olmaktadır. Geleneksel Türk ailesinde karşılıklı olarak kız alınıp kız verilmesi olgusu, akrabalık kuramının da temel ilkelerinden biri olan karşılıklılık gerektiren kadınların değişimi

kavramıyla örtüşmektedir (Lévi ve Strauss, 2002: 59-60). Evlilik sonrası çift, ya baba evine yerleşmekte (patrilocal) ya da erkeğin aile reisi olduğu eve yerleşmektedir (virilocal). Türk toplumunun son yıllarda yaşamış olduğu iç göç hareketleri çiftin yeni yerleşim alanlarına (neolocal) taşınmasına sebep olmaktadır. Nadir olarak evli çiftlerin, kadının annesinin evine veya yakınlarına yerleştiği evlilik çeşidi de görülmektedir (matrilocal).

Ülkemizdeki evlilik türlerine bakıldığında; görücü yoluyla evlenme, tanışarak evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kertme yoluyla evlenme, berdel evliliği, taygeldi evliliği ve içgüveysi evlenme çeşitleri görülür (Gönen, 2006:64-65). İç güveyliği ya da konumuz olan “damat alma” ile ilgili Orta Asya’dan Anadolu’ya konunun tarihî boyutunu da dikkate alarak yaptığımız kaynak taramaları, Türklerde bu evlilik türünün farklı boyutlarda mevcut olduğunu gösteriyor. Gök-türklerde güveyinin, evlendiği kadının yanına gidip belli bir süre kadının ailesine hizmet ettiği, yani güveyilik sistemine göre verilen kıza karşılık “güveyi hizmeti” sunduğu bilinmektedir. Bu hizmetin süresi yıllara ve çocuk sayısına göre değişebilir. 10.yüzyılda Kutluk erkekleri, kızın velisine bir yıl hizmet ederlerdi (Tezcan, 2000:19). Kırgızistan’da erkek çocuğu olmayan, erkek iş gücüne muhtaç olan birisi böyle bir erkeği çalıştırmak üzere evine alır, sonra onu güveyi yapardı. Buna Güç Güyöö (güç güvey) denilirdi. Fakir adam, kayın pederinin yanında iki-üç sene yaşayarak ve çalışarak kızın kalnını (evlenme karşılığı kız babasına verilen mal veya para) öder ve böylece kızını kendi evine götürme hakkını kazanırdı (Abramzon’dan aktaran

Aynakulova, 2006:102) Altay Türklerinde de erkek, kadına bir bedel ödemek zorundadır. Bu bedel, para veya hediye olmayıp, geçici bir iş yardımıdır. Kız ailesinin yanında görülen bu geçici hizmet, Altay Türklerindeki aile tipinin, Kırgızlarla ilişkisini gösterir. (Eröz ve Güler, 1998:6) Son zamanlara kadar boy teşkilatı geleneklerini muhafaza etmiş olan Kazaklar arasında yoksul güveylerin kızın evinde “yiğit olarak” çalıştığı gözlenmiştir (Başar, 2009:74). Bazı kaynaklarda; Eski Türklerde bir gencin evlenirken, karısını kendi babasının ocağına getirmedeği gibi kendisinin de karısının ocağına gidip yerleşmediği belirtilmiştir (Başar, 2009:42). Bu bize hem “dışgüveylik” hem de “içgüvelik” uygulamasının olmadığını, çiftin yeni bir yerleşim alanına yerleştiğini göstermektedir.

“Damat alma geleneği” nin tarihte Türk kültüründe görülen içgüvey evliliğinden tören ve ritüeller boyutuyla farklı olması; damadın ömür boyu kayınpederinin evinde kalması, doğacak çocuk sayesinde kız ailesinin soyunu devam ettirmesi, ocağı tütürmesi ve kız evine dinamik bir işgücü sağlaması dikkatleri bu konu üzerine çekmemizde etkili olmuştur.

Yörede Düğün ve Evlilik:

Yörede çoğu evlilikler normal evlilik yoluyla yapılmaktadır. Normal evlilikler; Anadolu’da görülen kız isteme, söz kesimi-şerbet, nişan, düğün ve düğün sonrası gibi (Kaya, 1996:23) safhalardan oluşmaktadır. Her etap yöreye has ritüeller içermektedir. Bölgede genel olarak evlilik ve düğün sürecini erkek ailesi (oğlan evi) yönetmektedir. Normal evlilik sürecinde erkek tarafı, kızını ailesinden ister, eğer kızın ailesi kızlarını vermeyi kabul ederse iki aile arasında söz kesilir. Erkek evi geline

yüzük takar ve hediyeler verir. Daha sonra iki tarafın davetlilerinin de katıldığı nişan merasimi yapılır. Nişanda geline hediyeler verilir. Genelde hasat mevsimini takiben yapılan ve üç gün devam eden düğün; küçük kına, büyük kına ve düğün (gelin alma) gibi rituelleri içerir. Düğün başlamadan önce resmi nikâh işlemleri tamamlanır. Düğün günü oğlan evinde “düğün cemiyeti” kurulur ve davetlilere gün boyunca yemek verilir. Düğünün son gününde damat tarafı gelini evinden alarak konvoy eşliğinde evine getirir. Gelin, damat evine girerken üzerine çeşitli şekerlerden ve leblebilerden oluşan yiyecekler (saçı) saçılır. Daha sonra bir imam tarafından gelin ve damadın imam nikâhları kıyılır. Gerdeğe girilmesiyle düğün tamamlanmış olur.

Evlilik Yönünün Tersine Dönüşü Düğün: “Damat Almak”

Bu tür evliliklerde, yukarıda bahsettiğimiz evlilikle ilgili ritüeller aynen uygulanmakta ancak oğlan evi ve kız evi arasında roller karşılıklı yer değiştirmektedir. Evlilik yönü tamamen tersine dönmekte ve kız ailesi aktif rol almak suretiyle evlilik sürecini oğlan evi gibi yönetmektedir. Yaptığımız saha araştırması ve gözleme göre, yıllardır bölgede devam eden ve “damat alma geleneği” olarak adlandırılan bu evlilik uygulaması, sırasıyla şu aşamalarla gerçekleştirilmektedir:

1. Görücülük, Dünürçülük / Erkek Bakma / Damat İsteme:

Evlenmede ilk aşama olan görücülük, kız bakma, kız beğenmeyi ifade eder. Ancak biz bu başlığı “damat beğenme”, “erkek bakma” olarak adlandıracağız. Erkek çocuğu olmayan aileler, ocağın tütmesi için baba evinde kalmayı kabul eden kızlarına, ilkin komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak damat aramaya çıkarlar.

Anne özellikle kızlarından birini küçük yaşından itibaren bu tür bir evlilik için hazırlar, onu ikna eder. Gözlemlediğimiz bu düğünde kız ve erkek birbirlerini sevmişler ve erkek, kız evine damat olarak gitmeyi kabul etmiştir. Kız tarafı erkek evine aracı göndererek oğullarını istemeye geleceklerini bildirir. Kızın ailesi ve yakın çevresi, erkek tarafının uygun gördüğü bir günde bir aile büyüğü tarafından “Allah’ın emri, peygamberin kavliyle oğlunuzu kızımıza istiyoruz” denilerek erkeği ailesinden ister. Erkek tarafı “kısmetse olur” diyerek bir hafta düşünmek ve aile içinde istişare etmek için zaman ister. Daha sonra kız tarafı, ikinci kez erkeği istemek üzere erkek evine gelir olumlu cevap alınca “soy isim değişikliği” konuşulur.⁸

2. Söz Kesme- Şerbet:

Söz kesimi, erkek isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürçülük yoluyla anlaşılan aileler, bu anlaşmalarını yakın akrabaların huzurunda damada ve kıza yüzük takarak pekiştirirler. Ayrıca damat evine çeşitli hediyelerden oluşan bir bohça gönderirler. Damat evinde takı merasimi yapıldıktan sonra eğlence yapılır, oyunlar oynanır.

3. Nişan:

Kızın annesinden ve damattan edindiğimiz bilgiye göre, nişan töreni söz kesmeyle birleştirilmiş ve aynı anda yapılmıştır. Son zamanlarda yapılan düğünlerde daha ekonomik olması için söz kesme ve nişan törenleri birleştirilmektedir.

4. Düğün:

Nişan ve düğün arasında kızın çeyiz hazırlıkları tamamlanır. Annesi, akrabaları veya kızın kendisi tarafından hazırlanan çeyizler sandıklara konur. Kızın çeyizi, düğünden birkaç gün önce kız evinde sergilenmeye baş-

lanır. İzlediğimiz düğünde sergilenen çeyizler şunlardır: El işlemeli havlular, pike takımı, el işlemeli seccadeler, yastık dantelleri, gümüş takımı, çatak-kaşık seti, porselen yemek takımı, sehpa örtüleri, bardak takımı, işlemeli patikler, işlemeli yorgan ve yastıklar, damadın ve gelinin kıyafetleri, gelinlik, tüller ve perdeler, iğne oyaları, elli yıllık dede mirası dokuma bezleri, mutfak eşyaları, beyaz eşya ve mobilya takımlarıdır. Kız evi baştan ayağı yeniden döşenir, bütün çeyizler ve düğün eşyalarının masrafı kız evi tarafından karşılanır.

Düğünden bir iki hafta önce kız evi tarafından düğün davetiyeleri bastırılarak dağıtılır. Düğünler genellikle cuma günü öğleden sonra başlar, pazar günü öğleden sonra biter. Cuma akşamı kız evinde kına gecesi yapılır. Kına gecesi başlamadan önce köyün muhtarı resmî nikâh kıyar. Kına gecesinde ellerinde kına tepsisi bulunan kızlar, “yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar” ve “kınayı getirin aney” gibi kına gecesi türküleri eşliğinde gelinin eline kına yakarlar. Kına yakılırken gelinin annesi tarafından gelinin avcuna altın veya para konulur. Kınayı izlemeye gelenlere de kına ve çerez dağıtılır.

Yörede her düğünden önce “düğün cemiyeti” kurulur. Normal olarak düğün cemiyetinin başkanı damat babasıdır. Fakat bu düğünde kızın babası bu cemiyetin başkanlığını yapmıştır. Cumartesi akşamı orkestra eşliğinde davetliler eğlenmiş, gelin ve damat da eğlenceye katılarak meydanda müzik eşliğinde oynamışlardır. Ayrıca gelin ve damat alanda kendileri için hazırlanan sandalyelere oturarak gecenin ilerleyen saatlerine kadar eğlenceyi izlemişlerdir. Düğüne yoğun bir katılım olmuştur. Bu kalabalığa bağlı olarak

da satıcılar, düğün alanına tezgahlar kurarak davetlilere satış yapmışlardır.

Pazar günü sabahtan itibaren çift davul ve çift zurna (klarnet) eşliğinde eğlenilmiş; öğle saatlerinde misafirlere düğün yemeği ikram edilmiştir. Yemekte misafirlere pilav üstü tavuk döner, çorba, tatlı ve ayran ikram edilmiştir. Düğünde kızın ailesi tarafından evinden alınması gerekirken damat, toplumsal baskıdan çekindiği için kız evine arkadaşlarıyla beraber gelmiştir. Dolayısıyla bu düğünde çok merak ettiğimiz damadın evinden alınması ritüeli gözlemlenmemiştir.

Arkadaşlarıyla beraber kız evine gelen damat gelini evinden alarak oluşturulan konvoy eşliğinde köyde tur atmışlardır. Damat arabasını kız evinin önünde durduran gençler, kız evinden “bir tepsi pişmiş tavuk” istemişlerdir. Önceden hazırlanan kızarmış tavukları alan gençler damat arabasının üzerinde bu tavuklardan hem kendileri yemiş, hem de damada yedirmişlerdir. Ayrıca arabanın önünü kesen çocuklara, kızın babası tarafından para verilmiştir. Damat arabadan indirilmeden önce kız babasına “damada ne veriyorsun?” denilmiş, kız babası da “tüm servetim onundur” demiştir. Daha sonra köyün imamı tarafından dua yapılarak damat ve gelinin başlarına kuruyemiş ve şekerlerden oluşan “saçı” atılmıştır. Normal düğünlerde görülen baba evinden ayrılan gelinin oğlan evine girerken yaşadığı dramatik durum, bu düğünde damadın kız evine girerken ağlaması biçiminde karşımıza çıkmıştır. Bu sırada gelinin ve ailesinin de çok sevinçli oldukları gözlemlenmiştir.

5. Düğün Sonrası:

Düğün sonrasında damat, yatısı namazına götürülmüş, namazdan son-

ra imam, kız evinde gelin ve damadın dinî nikâhlarını kıymıştır. Sonrasında gerdek odasına girilmiştir. Gerdeğe girilmeden önce damadın arkadaşları evin camını taşlayarak kız evinden tavuk istemişlerdir. Ayrıca düğün sonrasında köyün gençlerinin kız evinin bacasına silah sıkmaları da dikkat çeken önemli bir olaydır. Bu durum Türk kültüründe gelinin (damadın) göçü boyunca, yeni evine indiğinde veya gerdek sonrasında göge ok ve silah atılması, kötü ruhları kovma ve Tanrı'dan kut dileme (Ergun, 2010:279) inancı ile ilişkilendirilebilir.

Ocak Kültü ve Damat Alma Geleneğinin İşlevleri:

Türk dünyasında “ocak” olgusu geçmişten günümüze kutsal sayılmaktadır. Yakutlarda evlilik, sönmeyen bir ateş yakma şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü evlilik sırasında yeni bir ocak kurulmuş olur ve bu ocağın yanması gerekir. (Ayva, 2008:1-14). Bahaeddin Ögel, (1995: 504) Altay Türklerinde eski evdeki ateşi, yeni eve taşıma geleneğinin olduğunu, bu taşıma işlemini ailenin en büyüğü tarafından yapıldığını ve bu ateşle yeni evde bir ocak yakıldığını aktarır. Buradaki taşıma basit bir ateş götürme hadisesi değildir. Ateşle birlikte yıllarca ocağa atfedilen düşünceler ve inanışlar da aileyle birlikte yeni eve dahil olmaktadır (Duymaz ve Şahin, 2008 :123). Kazakistan'da erkek ocağın sahibi sayılır ve gelin ocağı tütürmekle sorumludur (Vuillenemot, 2009: 173-180). Türk dünyasındaki ve Anadolu'daki ocakla ilgili inanışlar ve düğün ritüelleri bu tespiti desteklemektedir.⁹

İzmir ve Mersin de yaşayan Tahtacılar üzerine yapılan bir çalışmada ; ocağın aileyi temsil etmesiyle ve kutsallaştırılmasıyla ilgili bir ritüel

dikkat çekicidir. Evli olan bir çift ana baba evinden ayrılıp da başka bir evde yaşamaya başlayacağı zaman «ocak kazma» adı verilen bir tören yapılır. Bu törende dede; “evin ocağının başına geçerek elindeki kazma ile «ya Allah» deyip ocağın sağına, «ya Muhammed» deyip soluna, «ya Ali» deyip ortasına üç kez kazıyormuş gibi yavaşa vurur ve ardından ocağa konulmuş odunları veya çırayı tutuşturur. Yeni ev kuran çiftin ocağının ilk defa dede tarafından yakılmasını simgeleyen bu durum, o ailenin ocağının devamlı tütmesi içindir. Bu tören, ocak kültürünün atalar kültü ile ilişkisini de gösterir. Ocağın bu şekilde kutsanması atalara karşı gösterilen saygının bir ifadesidir. Bunda atanın öldükten sonra kendi ailesine yardımcı olabileceği inancı etkili olmaktadır. Ocak kazma töreninde atalar ruhuna kurban sunulmakta, atalarla temasta bulunma aracı olduğuna inanılan ateşin yakılmasından sonra dua edilmektedir (Çıblak, 2007:676-680).

Bugün Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ailenin en küçük erkek evladının, baba ocağında kalıp aile ocağını tütürmesi, bu yolla ailenin devamını sağlama “ocak kültü” ile ilgilidir. Halk arasında “ocağı batsın”, “ocağı batasınca”, “ocağın tütmesin”, “ocağına incir dikilsin” gibi beddualarda sözü edilen ocak, ata ocağıdır, baba ocağıdır.

Bu bilgilerin; “ocak” olgusunun kutsallığını göstermesi bakımından ve atalar kültüründen gelen bir inançla şekillenen soyun gelecek kuşaklara aktarılması için gerekli olan erkek evladının olmadığı durumlarda başvuru bir evlenme çeşidi olan “damat alma geleneği”nin işlevlerini belirlemede son derece önemli olduğunu düşünüyoruz.

Yörede yaşayanlar, bu geleneğin özellikle Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarından sonra ortaya çıktığını dile getirmektedirler. Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarında yöre erkeklerinin şehit düşmesi bir çok “ocağın” erkeksiz kalmasına sebep olmuş, bu “ocakların” tekrar “yeşermesi” için zamanın devlet erkanı, başka bölgelerden bekar erkekleri dul kalan kadın veya genç kızlarla evlenmeye teşvik etmiştir.¹⁰

Günümüzde, ailede erkek çocuğunun olmadığı durumda, kızlardan biri dışardan “damat almak” suretiyle evlendirilir ve bu evlilikten doğacak çocuklar sayesinde soyun devamı sağlanır. Kız evine gelen damat, doğacak çocuklar sayesinde “ocağı” tütürecek ve ailenin ocağını kendinden sonraki kuşaklara aktaracaktır.

Gelen damat, onlar için dinamik bir iş gücü sunmaktadır.¹¹ Aynı zamanda kızın anne ve babasının kendi yaşlılıklarını evde kalacak kız ve damatları sayesinde huzurlu geçirme arzusu içerisinde olmaları da bu evlilik çeşidini tercih etmelerinde bir etken-dir.

İzlediğimiz düğünde, “Bu düğünde sizi mutlu eden şey nedir?” sorusunu yönelttiğimiz gelinin anne ve babası; “altı kızımız vardı, bir de oğlumuz oldu. Ocağın tütmesi için damat aldık. Damat çalışacak, yaşlandığımızda bize bakacak, ayrıca doğacak çocuklarla soyumuz devam edecek”¹² cevabını vererek adeta bu geleneğin bütün işlevlerini özetlemişlerdir.

Damatın Yaşantısında Değişim:

Bu evlenme geleneğinde kullanılan “damat” kavramı bu sürece giren bireyin hayatında önemli bir değişim yaratmakta ve damat kendini yeniden tanımlama ihtiyacı hissetmektedir.

Bu evlenme geleneğinde damadın yüklendiği görev, önemlidir. Damat, kurulu bir iş düzenine sahip olmakta ve eşine kalacak mirasla da kendi geleceğini garanti altına almaktadır. Genel olarak damat alanlar zengin aileler, damat verenler ise ekonomik olarak imkânları sınırlı olan ailelerdir.

Diğer önemli bir nokta ise; bu geleneğin genelde yörede “Manav” olarak tanımlanan grupta yaşatılmasıdır. Manav; Batı Anadolu’ya dışarıdan muhacir ve göçebelikle gelen (Yörük) nüfus dışında eskiden yerleşmiş “yerleşik Türk/Türkmen topluluğu” ya da hareketli nüfusa karşın yerini değiştirmeyen, devamlı olarak orada oturan topluluk üyeleri olarak tanımlanmaktadır. Yani Manav; bir yere sonradan gelenleri, yerleşik olanlardan ayırt etmek ve Türkçe dışında dil bilmeyen topluluk için kullanılan bir adlandırmadır. (<http://manavturkleri.tr.cx/>).

Bu evlilik geleneğinde ilk karşımıza çıkan olgu; evlilik yönünün değişmesidir. Kız ailesinin eve damat getirmesiyle ailelerin rolleri karşılıklı olarak yer değiştirmektedir. Kız evi, aktif rol alarak merkeze oturuyor ve kızlarına eş getiriyorlar. Erkek evi ise, pasif rol üstlenerek erkek çocuklarını damat olarak veriyorlar”.¹³ Bu süreç, erkeğin baba ocağından kopmasını gerektiriyor. Erkek, evlilik yaşına kadar içinde yaşadığı aile, sosyal ve kültürel çevreden ayrılıyor ya da koparılıyor. Bireyin içinde büyüdüğü ve yaşadığı çevre; kişilik ve kimlik gelişimi açısından son derece önemlidir. Kişide kimlik duygusu; kişinin kendine benzerlik algısını, zaman ve mekân içinde kendi devamlılığını ve bunun da içinde yaşadığı grup tarafından tanınmasını gerektirmektedir (Erikson, 1972:46-49). Yaşadığı çevreden ayrılma kişide

kendine yabancılaşma ve kendini yeneden tanımlama zorunluluğu doğurmaktadır.

Bu kişiler evlilikleri sırasında farklı duygular yaşadıklarını dile getiriyorlar. Kendi kendilerini tanıyamıyorlar. Bazen de utanç duygusu yaşıyorlar. Görüştüğümüz damatlar, damat alayı tarafından kız evine “gelin” gibi götürülmelerinin kendilerine ağır geldiğini dile getiriyorlar. O an, çevrenin bakışı damat üzerinde büyük bir baskı oluşturuyor. Düğün sırasında ve sonrasında yanında olması gereken arkadaşları olmuyor. Görüştüğümüz damatlar, böyle bir evlilik yapmaktan pişmanlık duyduklarını dile getiriyorlar.

Evlilik sonrasında kız evine yerleşen erkek, karısının ailesinde ve geldiği çevrede “damat” olarak tanımlanıyor. Bütün evliliğe dayalı akrabalık türlerinde erkek, eş aldığı ailenin damadı olarak kabul edilmektedir (Balaban, 2002:10-15). “Damat alma geleneği”nde “damatlık” işlevsel bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Damat olarak çağırılması ona sorumluluklarını ve işlevini sürekli hatırlatan bir süreci oluşturuyor. Kişi köyde ve yaşadığı çevrede herkesin damadı ya da eniştesi oluyor ve bu kimlikle çağırılıyor: “Damat Ali”, “Damat Hasan” gibi.

Damadın içine girdiği çevreyle kuracağı ilişki, kayın babası aracılığıyla gerçekleşmektedir. Damat, toplum tarafından “Hüseyin’in damadı Ali” gibi nitelendirmelerle tanınmaktadır. Bu durum, kişinin yaşadığı çevrede tanınması için gerekli olsa da damat, “uydu” gibi suni olarak kayın babasına bağlanıyor. Kendi soy ağacından kopuyor ve geldiği aile ve çevrede birey olarak yerini bulamıyor. Damadın kişiliği silikleşiyor. Kişinin hayatı bo-

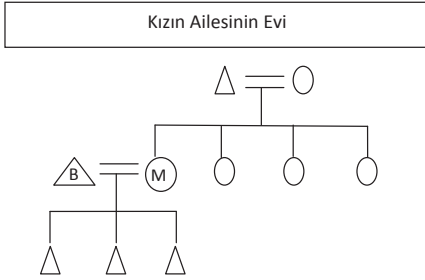
yunca kendi aile ve sosyal çevresinde geliştirdiği “ben kimliği” (Erikson, 1972:46-49) başka deyişle “kişiye özel sivil”, damadın geldiği ortamda tanınmıyor. Bu durum çoğu zaman damadın kişiliğini ve benlik değerini zedeliyor. Erkek merkezli normal evlilik süreci yaşayan insanlar, bu değişimi yaşamamaktadırlar.

Görüştüğümüz kişiler¹⁴ “damat almak” veya “damat vermek” kavramını kullanıyorlar. Bu durumda erkeğin alınıp verilen bir “nesne” pozisyonuna girdiğini izliyoruz. Damat (B)’ye, akrabaları tarafından “seni damat verelim” denmesi, kız evinin “damat almak” için damat (V)’nin ailesine dünürücü olması bu duruma örnek teşkil edebilir.

İşsizlik ve ekonomik yetersizlik bu evliliğe girme kararını etkileyici temel unsurlardır. Damat alan ailenin ekonomik durumunun iyi olması bu tür evliliği cazib hale getiriyor. Görüştüğümüz kişiler, almış oldukları kararı “kısmet” veya “Allah yazgısı” diyerek kendilerini biraz da olsa sorumsuzlaştırıyorlar. Bu düşünce, onların “damatlık” konumuna karşı hissettikleri suçluluk ve pişmanlık duygularını hafifletiyor.

Damadın düğünden sonra yerleştiği eşinin ailesinin evine (matrilocal) ve aile ortamına uyumu en önemli konuyu oluşturuyor. Kızın ailesinin ve aile üyelerinin tutum ve davranışları gerek damadın kendisi için yeni ortama adaptasyonunu, gerekse damadın gelişle girilen yeni aile yaşantısını olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Damat yeni kurallara uymak ve beklentilere cevap vermek zorunda kalıyor. Temel olarak çalışmak ve çocuk yapmak zorunda olan damat, yaşamı boyunca kazanmış olduğunu otoritesini, bağımsız karar verme gücünü ve erkek olmasından kaynaklanan erkli-

ğini kaybediyor ya da tam kullanamıyor. Aile üyelerinin oluşturduğu aile meclisine günlük işlerle ilgili konularda bağımlı kalıyor. Tek başına aile mallarının kullanımıyla ilgili karar alamıyor. Damat (B) bize, “Sabah kim erken kalkarsa evin horozu o” diyerek herkesin kendisi üzerinde otorite sahibi olduğunu dile getirmiştir. Damadın ürettiği ekonomik kazançların aile kasasına girmesi ve cep harçlığı da dahil olmak üzere ekonomik bakımdan kayın babasına bağımlı kalması dikkatimizi çeken önemli bir unsurdur.

Tablo: Kızın Ailesinin Evi (Matrilocal), Çift ve Çocukları (Örnek: B+M)

Yukarıdaki tablo; damat (B)'nin ve eşi (M) nin evini temsil ediyor. Kayın baba, kayın valide, damat (B), eşi (M), Damat (B) ve eşi (M)'nin çocukları ve (M) nin üç kız kardeşi aynı çatı altında yaşıyorlar. Başka bir deyişle tablo bir evde yaşayan üç kuşakı sembolize ediyor.

Bu evlilikte doğan çocuklar kızın ailesine ait oluyor. Erkek çocuk sahibi olan damat ise eşinin ailesi ve çevresi tarafından onaylanıyor. Damat (V), kayın babasının ve kayın validesinin kendi evliliğinden dünyaya gelen dört erkek çocuktan dolayı mutlu olduklarını ifade etmiştir. Doğan çocuğun kız olması, damadın dışlanmasına ve horlanmasına sebep olabiliyor. Damat (K), ilk çocuğunun kız olmasından dolayı kayın baba ve kaynanası tarafından aşağılandığını ve bu durumun

eşinden ayrılma nedenlerinin başında geldiğini dile getirmiştir. Bu aile ortamında doğan çocukların eğitiminde de damat olan baba zayıf kalabiliyor. Çok kuşaklı ailelerde olduğu gibi bu ailelerde de çocuk yetiştirmede fikir ayrılığı ve çatışma yaşanabiliyor.

Bu evlilikte damadın erkeklik kimliğinin ve aile içi pozisyonlarının doğası değişiyor. Kişinin erkeklik kimliği bu süreçte zarar görüyor. Görüştüğümüz kişiler kendi aile ortamı ve çevrelerinde “erkek” olarak yaşarken bu evlilik sürecinde ve sonrasında sanki “gelin” gibi yaşamak zorunda olduklarını dile getiriyorlar. Damat (B), damat olmanın, gelin olmaktan daha zor olduğunu dile getiriyor.

Damat gelen erkek, kendinden bekleneni yerine getirmeye çalışmakta ve çoğunlukla da bunu başarmaktadır. Bazen de çeşitli sebeplerden dolayı sorunlar yaşanabilmektedir. Görüştüğümüz damatlar kendilerinin bu görevi üstlendiklerini ve büyük çaba gösterdiklerini dile getirmektedirler. Bazı aileler; “seni biz adam ettik” (Damat K), “bu eve damat olmadan neyin vardı? Fakirin biriydin” (Damat M) diyebiliyorlar. Sosyal çevrede bu kişiler için “atma” ve “içgüveyi” gibi terimler de kullanılıyor. Nitekim, köylülerin otuz yıllık bir damat için “Bu da damat işte! Leylek yavrusunu yuvadan atmış, o da gitmiş damat olmuş” sözü bu evlilik çeşidinin damat üzerindeki olumsuz etkilerinin en bariz örneğidir. Bu durum; anaerkil yapıdaki toplumların bazılarında görülen eşinin evine yerleşen erkeğin, köyün yerlileri tarafından dışlanması, aşağılanması davranışlarıyla (Lévis-Strauss, 2002:137-138) örtüştüğünü göstermektedir.

Gerek gözlemlerimiz gerekse elde ettiğimiz bilgilerin analizi bize “damat” olarak eşin ailesinin evine yerle-

şen kişilerin bu durumdan psikolojik olarak acı çektiklerini gösteriyor. Bu süreçte kişinin yaşadığı aşağılanmışlık ve silinmişlik duygusunun altını çizmekte de yarar var. Bu kişiler kendi hayatlarına hakim olamadıklarını hissediyorlar. Başkaları için yaşadıklarını düşünüyorlar. Bu acıyla baş edebilmek için kendilerine farklı stratejiler geliştiriyorlar. Bunlara; hayata karşı boş vemişlik (Damat B), çevreden ve aileden gelen tepkilere duyarsızlaşma (Damat V), aynı kaderi paylaşan insanlarla dertleşme (Damat B) örnek olarak gösterilebilir. Bazen de alkol bağımlılığı ve şiddet (Damat K) gibi davranış bozuklukları da görülebiliyor. Eşinden ayrılmış ve eşinin evini terketmiş olan (Damat K), yaşadığı kaos ortamında cinayetini eşinden döndüğünü dile getirmiştir. Bu durum klinik olarak ayrıca ele alınması gereken bir konu olduğu için üzerinde durmayacağız.

Hayat hikâyesini aldığımız damat (V), kendisinin de ilk başta diğer damatlar gibi sorunlar yaşadığını ancak yirmi dokuz yıllık evliliğini pozitif olarak yönlendirerek, evliliğini başarılı bir şekilde devam ettirdiğini ifade etmiştir. Damat (V)'ye göre bu başarının sırrı; ailede karşılıklı saygı ve sevginin olması, damadın mal sahibi olmak için aç gözlü davranmaması ve kayınpederin ve kayınvalidenin güveni kazanmasıdır.

Görüştiğimiz damatlar, kadının da bu tür evliliklerin yürütmesinde önemli bir role sahip olduğunu, eğer kadın, kocasını anlar ve desteklerse aile içinde yaşanan sorunların etkisini azaldığını dile getiriyorlar.

Kadının ve ailesinin rolünü anlamak için damat (B)'nin kayınpederi, kayınvalidesi ve eşiyle görüştük. Kadın bu evlilik geleneğinde, yaşadığı rol

değişiminden rahatsızlık duyuyor. Kocasının evine gelin gitmesi gerekirken kendisi evine koca getiriyor. Damat (B)'nin eşi (M), kendisinin eve damat getirme sorumluluğunu aldığını ama bunun kendisi açısından oldukça zor bir durum olduğunu belirtmiştir. Ailesinin beklentileri ve eşinin tepkileri arasında kaldığını ve yıllardır bu durumu idare etmeye çalıştığını söyleyen (M), çok acı çektiğini ve bu durumun kendisinde birtakım psikosomatik sorunlar yarattığını belirtiyor. “Eğer seçme hakkım olsaydı ben de diğer kadınlar gibi gelin olarak kocamın evine gitmeyi tercih ederdim” diyen (M), bundan dolayı çocuklarının onları asla damat olarak vermeyeceğini belirtmiştir.

Aile mallarını işletme ve gelecek kuşaklara aktarma görevi damada düşmektedir. Kayınbaba ve kaynana yaşadığı sürece miras paylaşımı yapılmıyor. Kayınbaba ve kaynana öldükten sonra miras kızlarına kalıyor. Kızları aracılığıyla da mallar torunlara aktarılıyor. Damat kuşaklar arası mal aktarım işlevini yerine getiriyor ve hayatı boyunca hiç bir şeye sahip olamıyor.

Bu evlilik geleneğinde mirasın “ocağı tütürme” misyonunu yüklenen çifte geçmesi gerekiyor. Ama hukuken anne babanın ölümünden sonra mirasın kardeşler arasında paylaşılması söz konusu oluyor. Damat (B) ve eşi (M) babalarının hayatta iken malları kendilerine devretmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kayınbaba ise kesinlikle yaşadığı sürece mallarını veremeyeceğini, mallarının kendisi için ölümüne kadar bir sigorta olduğunu söylemiştir.

Sonuç:

Sakarya'da sınırlı bir bölgede devam eden “damat alma geleneği”, Türkiye'de uygulanan normal düğünlerden “evlilik yönünün tersine

dönmesi” bakımından farklılık arz etmektedir. Bu tür evlilikleri “içgüvey” evlilikten ayıran nokta, yapılan düğünün ritüellerden oluşması ve bu ritüellerin tamamen tersinden işlenmesidir.

Temel olarak “ocağın devamını” ve “soyun sürmesi” işlevini gören bu gelenek, erkek çocuğu olmayan ebeveynlere bu evlilik süresince evlerini “erkek ocağına” dönüştürme imkânı vermektedir. Ebeveynler bu düğünde kendilerini erkek evi gibi görmekte ve erkek çocuklarının olmamasından dolayı hissettikleri eksikliği veya acıyı bu yolla gidermeye çalışmaktadırlar. Onlar için “ocağın tütmesi” son derece önemlidir.

Bu tür evlilikte damadın döl verecek kuşak yaratması, çocukların sembolik olarak kızın ailesine ait sayılması ve mirasın asla damada geçmemesi damadın kuşaklar arasında mal aktarımını sağlayan bir “by pass” işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Bu evlilik sonucunda kendi aile çevresinden kopan damatların, işlevsel bir kimlik kazandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca toplumda kayınpeder aracılığıyla tanınma, yalnızlaşma, objeye dönüşme, kadının ailesine uyum, otorite ve erklik kaybı, aşağılanma, pişmanlık ve silinmişlik duygularının oluşması damatların maruz kaldıkları psikolojik sorunlardır. Ancak evliliklerini pozitif anlamda yöneten ve başarılı olan damat örnekleri de az da olsa karşımıza çıkmaktadır.

Yönü tersine işleyen bu tür evliliklerin damatlar üzerindeki etkilerini ortaya koyarak bir mukayese modeli oluşturmak; evlilik yoluyla Avrupa ülkelerine göç eden damatların yaşadıkları psikolojik sorunlarını anlamada bize yol gösterici olacaktır.

Kına Gecesi

Kına Yakma

Damat Eve Girmeden Önce Dua Ederken

Damadın Üzerine Saçı Atılırken

NOTLAR

- 1 Sakarya'nın Ferizli ilçesinin Hocaoğlu Köyü'nde 3-5 Aralık 2010 tarihleri arasında gözlemlediğimiz düğün.
- 2 Fransızca "inversion des alliances" olan bu kavram doktora tezi çalışması kapsamında Ertuğrul Taş tarafından geliştirilmiştir.
- 3 www.kenthaber.com/marmara/sakarya/ferizli/Haber/Genel/Normal/ferizli-nin-damatlar-koyu/bfb90d84-e58c-4337-84fc-1ecbc28b3864
- 4 2010 yılının Nisan ayında yapılan araştırma.
- 5 Damat (B) 48 yaşında, evli ve üç çocuk babası.
- 6 3-5 Aralık 2010'da yörede damat (İ) ve gelin (Ö)'nün düğünü.
- 7 Damat (A): Yaş (25) yapmış olduğu damat evliliğinden iki yıl sonra ayrılmış. Bu evlilikten bir kızı olmuş. İkinci evliliğini normal evlilik olarak yapmış. Bu evlilikten de bir erkek ve bir de kız evladı olmuş. Damat (V): 49 yaşında ve çevrede evliliğini pozitif olarak yaşadığı söylenen bir damat. Evli ve dört erkek çocuğu var.
- 8 Bu düğünde damat soy ismini değiştirmek istemiştir. Ancak soy ismi değişen damatlar da vardır.
- 9 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara, 1999, s. 59-64.
- 10 Doğancı Köyü muhtarı Şaban Akagündüz aktarmıştır.
- 11 Damat (B) nin kayın babası bu işlevi temel olarak göstermiştir.
- 12 Düğününü izlediğimiz gelin (Ö)'nün anne ve babasıyla yapılan görüşme.
- 13 Damat (V), babası karşı çıkmasına rağmen bu evliliği kendisi istediğini söylemiştir.
- 14 Araştırmamıza katılanların isteği doğrultusunda çalışmamızı anonim tutup, kişilerin adlarını açıklamayacağız. Onları temsilen sadece bazı harfler kullanacağız.

KAYNAKLAR

- Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2008.
- Aynakulova, Gülnisa. "Kırgızlarda Evlilik ve Evlenme Törenleri" Millî Folklor, 2006, S.72 s.95-106
- Ayva, Sevilya. "Türk Kültüründe Gelinler ve Ocak" http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php: 2008 s.1-14.
- Balaban, Ali Rıza. *Evlilik ve Akrabalık Türleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002
- Başar, Hayati. *Eski Türklerde Aile*. İstanbul : Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Baupet, Thierry. et Moro, Marie Rose. *Psychopathologie Transculturale*, Issy-les-

Moulineaux cedex : Masson, 2009.

- Beaud, Stephane et Weber, Florence. *Guide de l'enquête De Terrain*, Paris: La découverte&Syrose, 1997.
- Claude, Lévi-Strauss. *Les Structures Élémentaires De La Parenté*, Berlin-New York : Mouton de gruyter, 2002.
- Çıblak, Nilgün. « Tahtacılar da Ateş ve Ocak Kültüü" Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Söleni Bildiri Kitabı, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, 2007, s.671-686
- Duymaz, Ali ve Şahin, Halil İbrahim. "Kaz Dağlarında, Dağ, Ağaç ve Ocak Kültüü Üzerine İnanış ve Uygulamalar" Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 11 S.19 Haziran 2008, s.116-126.
- Ergun, Pervin. « Türk Gelininin Mitolojik Göçü » Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 13 Sayı 24 Aralık 2010 s.275-290.
- Erikson, Erik H. *Adolescence et Crise, La quête de l'identité*, Paris : Flammarion, 1972.
- Eröz, Mehmet ve Güler, Ali. *Türk Ailesi* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1998.
- Gönen, Sinan. «Dede Korkut Hikayelerinden Günümüze Yanşıyan Evlilik Adetleri» Millî Folklor, 2006, S.69 s.62-71.
- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara, AKM Başkanlığı Yayınları, 1999.
- Kaya, Doğan. "Düğünlerimizle İlgili Terimler ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri" Millî Folklor, Bahar-Yaz 1996, S. 29-30, s. 23-29.
- Legrand, Michèl. *Approche Biographique*, Paris : Hommes et Perspectives, Declée de Brower, 1993.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)* C.II. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Taş, Ertuğrul. *Kismet, Belgique/Turquie : Regards Croisés Sur Mariages Et Migrations*, Paris : L'Harmattant, 2008.
- Taş, Ertuğrul. *Immigration Matrimoniale en Belgique in Turquie : vers de nouveaux horizons migratoires?* (Manço, Altay), Paris : L'Harmattan, 2004. Tezcan, Mahmut. *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000. Vuillennemot, Anne-Marie. *La Yourte Et La Mesure Du Monde, Avec Les Nomades Au Kazakistan*, Louvain-La-Neuve : Académia-Bruylant, 2009.
- <http://manavturkleri.tr.cx/>. 19.05.2011 tarihli bilgi.
- www.kenthaber.com/marmara/sakarya/ferizli/Haber/Genel/Normal/ferizli-nin-damatlar-koyu/bfb90d84-e58c-4337-84fc-1ecbc28b3864.